

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

У статті визначено, що народний депутат як суб'єкт адміністративно-правових відносин тісно взаємодіє з органами місцевого самоврядування, органами державної влади, місцевого самоврядування, державними підприємствами, установами й організаціями, постійно підтримує зв'язки з виборцями в установленому законом порядку для реалізації їхніх пропозицій і законних вимог, при цьому є носієм прав та обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права, а також, у свою чергу, обов'язково інформує виборців про свою депутатську діяльність під час особистих зустрічей з ними й через засоби масової інформації.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, консультації, народний депутат України, патронажна служба, юридичні елементи.

В статье определено, что народный депутат как субъект административно-правовых отношений тесно взаимодействует с органами местного самоуправления, органами государственной власти, местного самоуправления, государственными предприятиями, учреждениями и организациями, постоянно поддерживает связь с избирателями в установленном законом порядке для реализации их предложений и законных требований, при этом выступает носителем прав и обязанностей, урегулированных нормами административного права, а также, в свою очередь, обязательно информирует избирателей о своей депутатской деятельности во время личных встреч с ними и через средства массовой информации.

Ключевые слова: административно-правовые отношения, консультации, народный депутат Украины, патронажная служба, юридические элементы.

The article determines that the people's deputy as a subject of administrative-legal relations closely interacts with local self-government bodies, state authorities, local self-government bodies, state enterprises, institutions and organizations, constantly maintains contacts with voters in the manner established by law for their implementation proposals and legal requirements, while serving as the bearer of rights and obligations regulated by the norms of administrative law, and in turn obliges to inform voters about his deputy activities Number Amount in face to face with them and through the media.

Key words: administrative-legal relations, consultations, people's deputy of Ukraine, cartridge service, legal elements.

Вступ. Народні депутати України є важливими суб'єктами адміністративно-правових відносин, оскільки вони є обрані народом нашої держави для здійснення та виявлення через них своєї політичної волі. За допомогою діяльності народних обранців вирішуються питання загальнодержавного характеру. Право голосу народного депутата України є особливим адміністративно-правовим інструментом, що впливає на відносини, в яких вирішується доля населення нашої країни.

Згідно з Конституцією України, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України. Народні депутати України здійснюють свої повноваження на постійній основі, вони не можуть мати іншого представницького мандата, бути на державній службі, обіймати інші оплачувані посади, займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю. Усе це здійснюється для того, щоб уникнути корупції та максимально сконцентрувати народних обранців на основній їхній діяльності. До повноважень Верховної Ради України, зокрема, належать унесення змін до Конституції та прийняття законів України; призначення

всеукраїнського референдуму; затвердження Державного бюджету України й унесення змін до нього, контроль за виконанням Державного бюджету України, прийняття рішення щодо звіту про його виконання; визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики; затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля [1].

Загалом до компетенції народних депутатів України належить право ухвалювати закони і ще 36 конституційних повноважень. Тим самим українські парламентарії мають значний вплив на суспільні відносини в нашій державі. Проте варто врахувати той фактор, що, відповідно до результатів соціологічних опитувань, ступінь довіри громадян до Верховної Ради України становить лише 14% [2]. Такий важливий чинник не дає змоги залишати осторонь це питання, змушує розібратися зі статусом народного депутата у сфері адміністративно-правових відносин.

До окремих аспектів народного депутата України як суб'єкта адміністративно-правових відносин звертали свою увагу вчені-правники: О. Александров, М. Горбач, В. Гошовський, А. Григоренко, Н. Григоров, Н. Грушанська, Д. Данилюк, О. Ковальчук, А. Кожевников, О. Мудра, В. Панчук, О. Радченко, М. Развадовська, О. Реєнт, Т. Убері, О. Чепель, Т. Шевченко та ін. Проте вони досліджували лише окремі чинники аналізованої проблематики, зосереджуючи свою увагу на більш загальних, спеціальних чи суміжних проблемах.

Постановка завдання. Мета статті – на основі аналізу теорії держави і права, праць учених-адміністративістів, норм чинного законодавства дослідити юридичну природу народного депутата як суб'єкта адміністративно-правових відносин.

Результати дослідження. Згідно з тлумачним словником української мови, депутат: 1) Це член органу державної влади, обраний виборцями. 2) Обрана або виділена особа, уповноважена для виконання якого-небудь доручення [3].

Крім того, згідно зі ст. 1 Закону України «Про статус народного депутата України», народний депутат України є обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України й уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України.

В. Зайчук вважає, що народний депутат України – це представник українського народу у Верховній Раді України, уповноважений здійснювати повноваження, передбачені Конституцією та законами України. Його основними обов'язками є дбати про благо України й добробут Українського народу, захищати інтереси виборців і держави. Він виконує ці обов'язки шляхом участі в здійсненні законодавчої, установчої та контрольної функцій Верховної Ради України [4, с. 77].

Отже, народний депутат України – це суб'єкт публічної адміністрації, який відповідно до законів України уповноважений представляти народ нашої держави та приймати законодавчо-важливі рішення від його імені. При цьому він має низку прав та обов'язків для виконання різного роду функцій у Верховній Раді України, а також є важливим суб'єктом адміністративно-правових відносин, оскільки взаємодіє з іншими суб'єктами державної влади.

Далі варто з'ясувати роль адміністративно-правових відносин у державному управлінні. Професор Ю. Битяк зазначає, що адміністративно-правові відносини – це суспільні відносини у сфері державного управління, учасники яких є носіями прав та обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права [5, с. 40].

В. Колпаков указує, що адміністративно-правові відносини – це відносини, які виникають з приводу виконання адміністративних зобов'язань публічною адміністрацією. Характерною ознакою адміністративно-правових відносин є те, що органи публічної адміністрації виступають у них владною стороною, яка реалізує свої виконавчо-розпорядчі повноваження, тобто має право на прийняття владного (обов'язкового) рішення [6].

Також він вивів особливості адміністративно-правових відносин: 1) вони є видом правових відносин і формою існування соціальних відносин. Вони виникають, змінюються та припиняються у сфері публічного адміністрування; 2) вони формуються в рамках і на основі адміністративно-правових норм, які містять у собі абстрактну конструкцію відносин; 3) відносини об'єктивуються з виникненням юридичних фактів, передбачених адміністративно-правовими нормами; 4) одна зі сторін адміністративно-правових відносин завжди є носієм владних повноважень (публічна адміністрація), без якого існування адміністративно-правових відносин неможливе; 5) такі відносини можуть існувати за принципом «влада – підпорядкування», коли одна сторона має владні повноваження щодо іншої (наприклад, відносини між обласною та районною державними адміністраціями); 6) адміністративно-правові відносини можуть виникати

за ініціативою будь-якої зі сторін. При цьому згода або бажання другої сторони не є обов'язковою умовою їх виникнення, так само як і наявність або відсутність у неї владних повноважень. Яскравим прикладом у цій ситуації є реординаційні відносини, що виникають за ініціативи громадян, зокрема, під час оскарження дій і рішень публічної адміністрації; 7) спори між сторонами таких відносин переважно вирішуються в адміністративному порядку, хоча можуть бути вирішені й у судовому (зокрема в порядку адміністративного судочинства) [6].

Як правило, вони мають ознаки, притаманні всім правовідносинам, разом із тим відрізняються від них принциповими особливостями, що відображають специфіку виконавчо-розпорядчої діяльності, а саме: вони являють собою юридичну форму управлінських відносин і мають організаційний характер, що зумовлено організуючою сутністю державного управління; вони виникають у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності [7].

Суб'єктами адміністративно-правових відносин є органи державного управління. Однак обов'язковою умовою виникнення адміністративно-правових відносин є те, що однією стороною їх є суб'єкти, які наділені юридично-владними повноваженнями [7].

Отже, народні депутати України є суб'єктами юридично-владних повноважень, які мають власні права й обов'язки, що пов'язані з владно-управлінською діяльністю та є чітко врегульованими на законодавчому рівні. Народні депутати є представниками законодавчої гілки влади, однак адміністративно-правові відносини у своїй більшості виникають у взаємодії з органами виконавчої влади.

Відносини можуть виникати за ініціативи будь-якої сторони. Згода іншої сторони не обов'язкова. Крім того, вони можуть виникнути й за відсутності бажання іншого їх учасника. Так, наказ міністра обов'язковий для виконання підлеглими підрозділами та посадовими особами відповідної галузі. У цьому прикладі міністр реалізує свої владні повноваження, які йому надані адміністративно-правовими нормами, а не згодою сторін. Один із суб'єктів цих відносин діє владно. Об'єктом у більшості випадків є дії, діяльність, поведінка людей, здійснення яких є реалізацією адміністративно-правових відносин. У деяких випадках адміністративно-правових відносин (як правило, організаційно-майнового характеру) об'єкт складний: поведінка людей і майно – «предмет» [7].

Відносини між учасниками розглядаються, як правило, у позасудовому порядку. Учасники адміністративно-правових відносин, які порушили вимоги адміністративно-правових норм, несуть відповідальність перед державою в особі її органів (як правило, органів виконавчої влади) [7].

Здебільшого адміністративно-правові відносини народного депутата з іншими суб'єктами таких правовідносин є владно-розпорядчими. Аргументується це тим, що народний депутат України звертає увагу на побажання народу, однак усе ж такі більшість своїх рішень він приймає сам.

Щоб виявити закономірності в цій сфері, нам потрібно проаналізувати чинне законодавство, яке регулює питання, що стосується аналізованої нами галузі.

Оскільки адміністративні правовідносини народного депутата тісно пов'язані з його повноваженнями, варто дослідити їх, наприклад, у парламенті він має такі: 1) бере участь у засіданнях Верховної Ради України; 2) бере участь у роботі депутатських фракцій, комітетів, комісій, утворених Верховною Радою України; 3) виконує доручення Верховної Ради України та її органів; 4) має право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України, яке передбачене у ст. 93 Конституції України та є одним із найважливіших його прав; 5) бере участь у роботі над законопроектами, іншими актами Верховної Ради України, у парламентських слуханнях; 6) має право ухвального голосу щодо всіх питань, що розглядаються на засіданнях Верховної Ради України та її органів, до складу яких його обрано; 7) має право пропонувати питання для розгляду Верховною Радою України або її органами; 8) має право депутатського запиту й депутатського звернення до Президента України, органів Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інших суб'єктів правовідносин тощо [8].

Також народний депутат як суб'єкт адміністративно-правових відносин має такі повноваження у сфері адміністративної діяльності: на вимогу народного депутата посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій зобов'язані забезпечити його консультаціями відповідних фахівців з питань депутатської діяльності й надати їх невідкладно, а за відсутності такої можливості необхідну інформацію та документацію надати не пізніше як у п'ятиденний строк. Апарат Верховної Ради України зобов'язаний забезпечити народного депутата актами Верховної Ради України, а на вимогу народного депутата також актами Президента України, нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України та інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями Конституційного Суду

України, Верховного Суду України, офіційними матеріалами Рахункової палати й Центральної виборчої комісії. Органи влади Автономної Республіки Крим, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в разі звернення народного депутата зобов'язані надати йому офіційні матеріали щодо своєї діяльності. Народний депутат має право знайомитися з будь-якою конфіденційною й таємною інформацією з питань депутатської діяльності. Доступ до державної таємниці всіх ступенів секретності надається після взяття народним депутатом письмового зобов'язання щодо збереження державної таємниці. Уносити пропозиції про розгляд на засіданнях відповідного комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії будь-якого питання, що належить до їхньої компетенції, а також брати участь в обговоренні питань, що вносяться на розгляд комітету, тимчасової спеціальної чи тимчасової слідчої комісії [9].

Отже, можемо сказати, що органи місцевого самоврядування, державні підприємства, установи та організації частково підпорядковуються народному депутату України, адже їхні адміністративно-правові відносини влаштовані по вертикалі.

Далі проаналізуємо основний закон, який стосується народних депутатів, – Закон України «Про статус народного депутата», стаття 7 якого розкриває взаємини народного депутата України з виборцями: народний депутат постійно підтримує зв'язки з виборцями в порядку, встановленому законом. Народні депутати, обрані в одномандатних виборчих округах, зобов'язані підтримувати зв'язок з виборцями своїх округів. Народні депутати, обрані в багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі, здійснюють зв'язок з виборцями, які мешкають на території України, у порядку персонального представництва, визначеному депутатськими фракціями (групами) Верховної Ради України відповідно до закону. Народний депутат, згідно із законом, розглядає звернення виборців, а також від підприємств, установ, організацій, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, уживає заходів для реалізації їхніх пропозицій і законних вимог, інформує виборців про свою депутатську діяльність під час особистих зустрічей з ними та через засоби масової інформації. Народний депутат відповідальний за свою депутатську діяльність перед Українським народом як уповноважений ним представник у Верховній Раді України [10].

Відповідно до цієї статті, першим суб'єктом, з яким взаємодіє народний депутат, є Український народ, згідно з такими взаєминами, він повинен підтримувати зв'язок зі своїми виборцями, розглядати їхні звернення та побажання, а також реалізовувати нові ідеї, що допомагають розвивати нашу країну та приводити у відповідність до стандартів ЄС (Aqsis community AcqSIS).

Стаття 17 регламентує положення, щодо прав народного депутата України у взаємовідносинах з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями, об'єднаннями громадян України та іноземних держав: 1. Народний депутат, який не має спеціальних повноважень на представництво Верховної Ради України, має право вступати у відносини з посадовими особами й державними органами іноземних держав лише від свого імені. У відносинах із посадовими особами, державними органами та громадянами іноземних держав народний депутат має право захищати незалежність і суверенітет, інтереси України, її громадян і не завдавати своїми вчинками шкоди Україні, її громадянам. 2. Народний депутат користується правом невідкладного прийому з питань депутатської діяльності керівниками й іншими посадовими особами розташованих на території України органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, незалежно від їх підпорядкування й форм власності, громадських організацій і політичних партій [10].

Посадові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівники підприємств, установ та організацій, а також працівники правоохоронних органів, до яких звернуто вимогу народного депутата про припинення порушення законності, зобов'язані негайно вжити заходів щодо усунення порушення, а за необхідності притягнути винних до відповідальності з наступним інформуванням про це народного депутата. У разі невжиття заходів щодо усунення порушення посадові особи несуть дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність у встановленому законом порядку [10].

Стаття 18 Закону України «Про статус народного депутата» регламентує положення, що визначають права народного депутата України у взаємовідносинах із засобами масової інформації. Народний депутат має право виступу з питань його депутатської діяльності не рідше ніж один раз у місяць у друкованих засобах масової інформації, у прямому ефірі на радіо або в режимі прямого ефіру (до 10 хвилин у місяць) і в прямому ефірі або в режимі прямого ефіру на телебаченні (до 20 хвилин у місяць), на радіо (до 10 хвилин у місяць) і телебаченні (до 20 хвилин у місяць), безкоштовно, засновником (співзасновником) яких є органи державної влади, організації

або установи, що фінансуються повністю або частково за рахунок коштів державного бюджету. Редакції газет, засновниками яких є органи державної влади, зобов'язані публікувати подані народним депутатом матеріали не рідше ніж один раз на місяць обсягом до 1/16 загальної газетної площі [10].

Отже, народний депутат як суб'єкт адміністративно-правових відносин тісно взаємодіє з органами місцевого самоврядування, органами державної влади, місцевого самоврядування, державними підприємствами, установами та організаціями, постійно підтримує зв'язки з виборцями в установленому законом порядку для реалізації їхніх пропозицій і законних вимог, при цьому є носієм прав та обов'язків, урегульованих нормами адміністративного права, а також, у свою чергу, обов'язково інформує виборців про свою депутатську діяльність під час особистих зустрічей з ними та через засоби масової інформації.

Висновки. Отже, ми вивели деякі ознаки, що притаманні народному депутату як суб'єкту адміністративно-правових відносин: 1) за характером зв'язків є вертикальними, оскільки є відносинами субординаційного характеру (коли одна сторона підкорюється іншій); 2) мають регулятивний характер, оскільки пов'язані з реалізацією позитивних завдань публічного управління; 3) мають повноваження організувати роботу апарату управління, керівництво нижчими структурами, задоволення запитів громадян тощо; 4) несе відповідальність за свою депутатську діяльність перед Українським народом як уповноважений ним представник у Верховній Раді України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Ставлення громадян України до суспільних інститутів, електоральні орієнтації. Цент Разумкова. 2017. URL: <http://razumkov.org.ua/uploads/socio/Press1017.pdf>.
3. Білодід І. Словник української мови: в 11 т. Том 2. 1971. С. 245.
4. Депутат в українському парламенті: науково-практичний посібник / В. Зайчук, О. Копиленко, Ю. Ясенчук та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2013. 260 с.
5. Адміністративне право України: підручник для юридичних вузів і факультетів / Ю. Битяк, В. Богуцький, В. Гарашук та ін. Харків, 2000. 520 с.
6. Колпаков В., Кузьменко О., Пастух І. Курс адміністративного права України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
7. Алфьоров С., Вашенко С., Долгополова М. Адміністративне право. Загальна частина: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 216 с.
8. Шапгала Н., Задорожня Г. Конституційне право України: навчальний посібник. Дніпропетровськ: ТОВ «ЛізуновПрес», 2012. 472 с.
9. Народний депутат України. Вікіпедія – вільна енциклопедія. 2018. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%B5%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%B0%D1%82_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8.
10. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-ХІІ. Голос України. 23.12.1992.